

En el 75è aniversari del final de la Guerra Civil

Club Editor publica 'Rua de captius', el relat de Francesc Grau i Viader sobre el seu empresonament al camp de concentració de Miranda de Ebro

Captiu en un camp franquista

JOSEP MASSOT
Barcelona

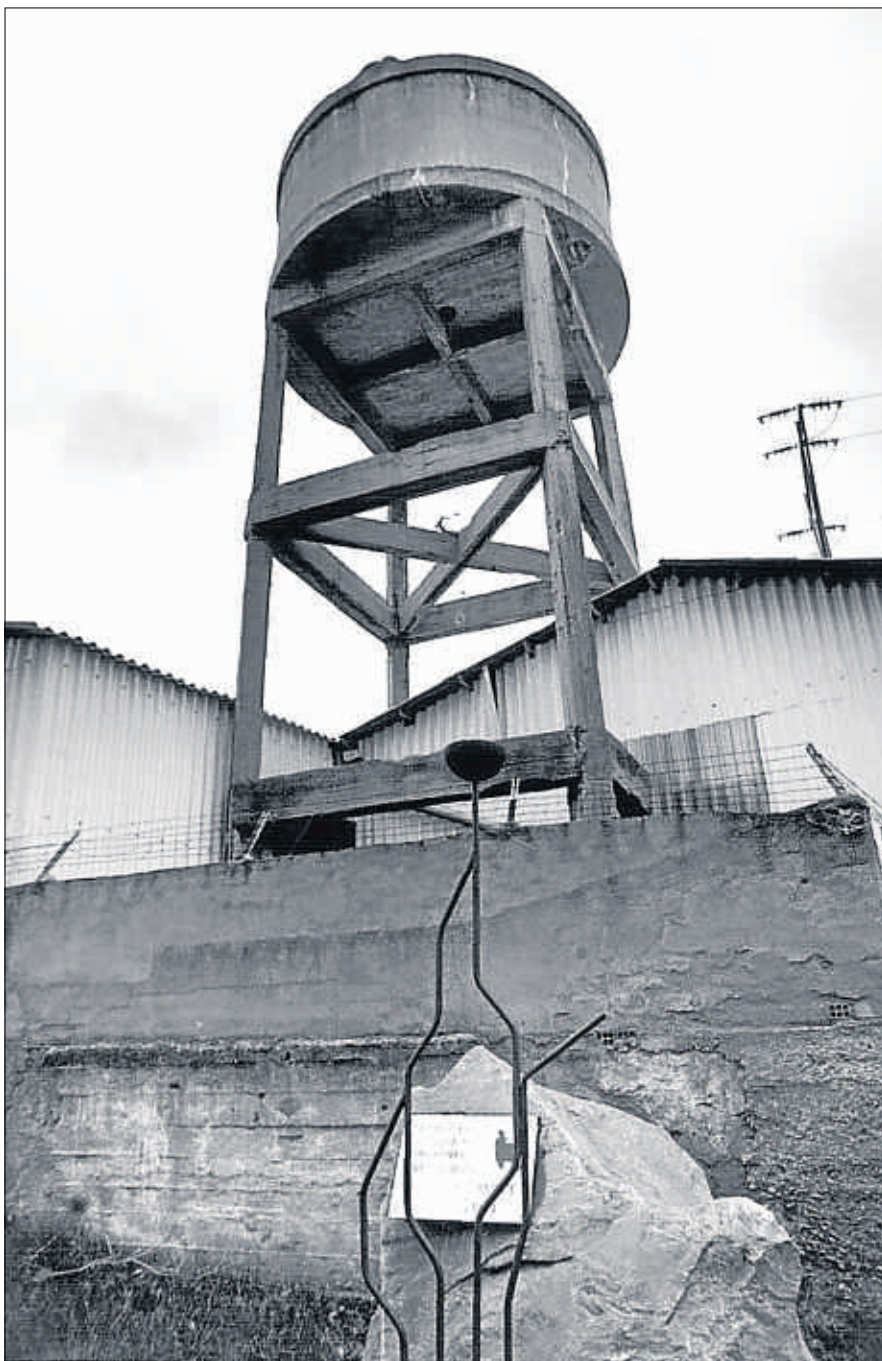
Francesc Grau i Viader tenia 17 anys –era de la lleva del biberó– quan el maig del 1938 va abandonar Calella per anar-se'n amb la Brigada Mixta 224 i intentar desallotjar els franquistes del cap de pont de Balaguer. No ho van aconseguir. Al desembre la resistència republicana va començar a enfonsar-se definitivament. L'1 de gener del 1939 va ser fet presoner a Cubells i, després que l'internesin al santuari Sant Crist de Balaguer i a la plaça de toros de Logronyo, va acabar al camp de concentració de Miranda de Ebro, un dels 194 camps construïts per Franco per recloure prop de mig milió de presos republicans. Grau i Viader va passar allà un any abans de ser destinat a un batalló de treball i complir un pelegrinatge de quatre anys per diferents presons. Quan va sortir del camp burgalès, va jurar que no hi tornaria mai més: "Estava ben re-

L'autor no va escriure fins al 1980 les seves experiències a l'últim recinte concentracionari tancat per Franco

solt a no trepitjar, en tot el que em quedava de vida, aquell recinte rodejat de filferades, aquella terra negra i àrida on havia passat tantes calamitats, on havia patit tantes angúnies, on havia sofert tanta misèria i on havia suportat tants maltractaments amb la resignada impotència del vençut".

El 1980, malgrat el seu jurament, Grau i Viader (1920-1997), sense saber per què, es va veure impel·lit a tornar-hi. Allà, als afores de Miranda de Ebro, entre el riu Bayas i l'estació de ferrocarril Castejón-Bilbao, no quedava ni rastre dels barracons construïts amb el fustam d'un vell circ, l'American Circus, ni empremta dels reixats. Només el mateix vent glaçat del nord i el dipòsit d'aigua. Quan va tornar a Calella, Grau es va posar a escriure *Rua de captius*. El va acabar el febrer del 1981, quan els televisors repetien la imatge de Tejero dirigint-se pistola en mà als congressistes amagats als seus escons.

Club Editor, que va rescatar l'any passat *K. L. Reich*, l'esgarriat testimoni de Joaquim Amat Piniella del seu captiveri a Mauthausen, recupera l'obra de Grau i Viader, aquesta vegada sobre els camps franquistes, una història silenciada. Marta Marín-Dómine, directora del Center of Memory and Testimony Studies de la Wilfrid Laurier University a Ontario, es pregunta per què la construcció memorial a Catalunya i a Espanya se centra en les fosses comunes i es passa de puntes pels camps de concentració franquistes, creats segons el model organitzatiu dels alemanys, llocs més de repressió política que de presó de guerra, enfocats "a depurar, controlar i en últim extrem eliminar la part de la població fidel a la República". El de Miranda de Ebro va ser l'últim que es va tancar, el 1947, un camp en el qual van estar presos els premis Nobel Jacques L. Monod i François Jacob, l'espia Ve-

L'única resta que queda del camp de Miranda de Ebro; a baix, Grau Viader

ra Leigh o l'artista Hans Hartung.

Segons Marín-Dómine, "la història oficial, és ben sabut, no l'escriuen els vençuts d'una guerra. Però potser el més patètic és que els vençuts no solen trobar un espai de paraula si no n'ha de sorgir una narrativa heroica apta per redreçar una identitat nacional afeblida i derrotada". O, amb la frase de

Michel P. Schmitt, "una nació no sol perdonar aquells qui encarnen la desfeta". La identificació amb els escrits testimonials de perdedors de guerres depèn que aquesta identificació "operi per compassió, no pas per una reflexió i un saber sobre les causes polítiques d'una tal experiència". De fet, hi ha pocs relats dels camps franquistes (Lluís Marco, Gabriel Riera, Max Aub...). Grau va tornar a Calella el 1945 i va refer la seva vida. Va ser professor de català, periodista i escriptor. El llibre està dedicat als seus fills, "els quals, mancats d'informació com tanta gent de la seva edat, m'han preguntat diverses vegades com eren els camps de concentració espanyols". I escriu: "La tragèdia dels camps ens ha afectat a tots, petits i grans, fent dels joves uns homes prematurament madurs i de nosaltres... Què sé jo què n'ha fet de mi! De moment estic completament acovardit. L'anorreament m'ha penetrat tan endins que per sempre més em sentiré marcat, moralment disminuït, totalment insignificant. Això mateix que ara us confio, em fa l'efecte que resultaria grotesc si us ho expliqués en unes circumstàncies normals. Ni tan sols ho sé. Del que sí estic segur és que sento una gran necessitat d'explicar-ho a algú". ●

Oriol Pi de
Cabanyes

Ex-libris

Un ex-libris és una etiqueta que se sol enganxar al revers de la coberta d'un llibre amb el nom del seu propietari. L'ex-libris va néixer com a marca de propietat, a fi que quedés constància de qui era l'amo de l'exemplar (cosa que sempre va bé en cas de pèrdua, robatori o préstec sense retorn). Al capdavant, ex-libris, que és pur llatí, significa "dels llibres de" (o sigui: "de la biblioteca de"...). I és una mena de blasó distintiu de qui vol singularitzar i afegir valor a la seva col·lecció de llibres.

Segons la convenció, l'estampa mostra el nom del bibliòfil precedit sempre de l'expressió ex-libris. I en el seu disseny es combina la tipografia de les lletres amb una imatge al·lusiva a la professió, el gremi, les aficions o la manera de ser del col·leccionista de llibres. Els ex-libris, que van començar sent heràldics, són, en el millor dels casos, com petites representacions, més o menys simbòliques, de la personalitat del seu propietari.

L'ex-libris és una imatge de marca, un logotip. Va néixer per ser incorporat als llibres. Tot i que ja n'hi havia a la més remota antiguitat, el seu gran moment va arribar amb la impremta. Per aquí van començar a ser apreciats els ex-libris i en general els gravats com a petites obres d'art quan la revolució industrial aplicada a les arts gràfiques va condemnar a l'extinció els gravadors artesans que eren simples reproductors d'imatges.

Ara el dissenyador, dibuixant o gravador ja és un artista que crea més lliurement. Amb el modernisme, aquí i a tot Europa, es produeix una conjunció molt fructífera entre els professionals del llibre i de les arts. És un gran moment per a la bibliofília i per a l'exlibrisme, al qual es van dedicar amb aplicació grans im-

És un gran moment per a l'exlibrisme, al qual es van dedicar grans artistes com Riquer, Triadó i Renart

pressors com els Oliva i grans artistes com Riquer, Triadó i Renart.

Els ex-libris són des d'aleshores un apreciat objecte de col·leccionisme. Com ho són també els segells de correu o els punts de llibre. Ja convertits en una especialitat en el camp de l'obra gràfica, els ex-libris es col·leccionen per la seva raresa o per la seva antiguitat, per la seva temàtica o pel seu interès artístic. Cal veure amb quina intensitat no es desenrotllen les sessions d'intercanvi d'aquestes petites obres d'art en les trobades internacionals d'exlibristes que se celebren cada dos anys a les més diverses parts del món.

Així ha estat també, amb presència de més de dos-cents participants (xinesos i japonesos, americans i russos, nòrdics, etcètera), al XXXV congrés internacional d'exlibristes que s'ha reunit (del 22 al 28 d'abril) a la Pineda de Vila-seca (Tarragona) gràcies a l'aplaudida organització de l'Associació Catalana d'Exlibristes que presideix el gravador tarragoní Marià Casas i Hierro.

A mesura que els llibres vagin perdent paper, a mesura que tornin a ser cada vegada més apreciats com a objecte, em pregunto si renaixerà el desig de tenir cada biblioteca, petita o gran, el seu particular ex-libris?